Societat

Adeu a un oncòleg de referència

El metge que va canviar el tractament del càncer

JOSEP CORBELLA
Barcelona

Consternació per la mort prematura de Josep Baselga a causa de la malaltia de Creutzfeldt-Jakob

Josep Baselga, figura clau en el progrés de l'oncologia a Espanya des dels anys noranta i en el desenvolupament de les teràpies moleculars que han salvat milers de vides a tot el món, va morir ahir a la matinada als 61 anys a causa de la malaltia de Creutzfeldt-Jakob, un trastorn neurològic degeneratiu d'evolució ràpida.

Després de conèixer el diagnòstic, va decidir passar les últimes setmanes de la seva vida a Catalunya. Va morir envoltat de la seva família a la seva casa de la Cerdanya. Abans de perdre l'autonomia, va poder gaudir del contacte amb la natura en passejos a muntanyes properes i en una darrera visita al llac de Meranges.

Per les seves contribucions a les teràpies moleculars i per la seva visió de posar la ciència al servei dels pacients, Baselga està reconegut com una de les figures més importants que han transformat la medicina del càncer les tres últimes dècades. La línia conductora de la seva carrera ha estat que "els avenços de la investigació han d'arribar com més aviat millor a les pacients". Solia dir-ho en femení perquè les seves pacients eren de càncer de mama.

Conscient que no podia aconseguir-ho sol, va aconseguir aglutinar metges i investigadors en l'objectiu comú de tractar les persones amb càncer. Va saber guanyar-se el suport de la indústria farmacèutica, de fundacions i de governs. I va aconseguir que la comprensió cada vegada millor dels mecanismes moleculars del càncer es traduís en avenços clínics que han millorat el tractament de múltiples tipus de tumors.

Havia nascut a Barcelona el 1959. Fill d'un metge i una infermera, a casa seva solia parlar-se de medicina a l'hora de dinar. Aquelles converses van influir en la seva vocació. Tres dels quatre germans Baselga s'han dedicat a professions sanitàries.

Va decidir especialitzar-se en oncologia perquè "sempre m'han apassionat els grans reptes de la medicina i en aquell moment s'intuïa que el càncer podia ser el pròxim gran avenç", segons va declarar en una entrevista a *La Vanguardia* el 2010. "S'acabaven de descobrir els primers oncògens humans i s'intuïa que la ciència començaria a aportar respostes".

Després d'acabar el MIR a l'hospital Vall d'Hebron, va renunciar a la comoditat d'un lloc de treball immediat i va anar a Nova York per ampliar la seva formació a l'hospital Memorial Sloan Kettering. Va ser a Nova York on va conèixer la seva esposa, Silvia Garriga, amb qui ha tingut quatre fills.

Va ser pioner en el desenvolupament de les teràpies moleculars que han revolucionat l'oncologia

A l'hospital Memorial Sloan Kettering, es va centrar en el tractament del càncer de mama i va estar a primera línia del desenvolupament de les primeres teràpies moleculars contra el càncer, que van suposar una revolució en el tractament dels tumors.

A diferència de la radioteràpia i la quimioteràpia, que ataquen indistintament cèl·lules malaltes i sanes, les teràpies moleculars actuen de manera selectiva contra les cèl·lules tumorals. Apassionat per la biologia, Baselga ha dedicat gran part de la seva carrera a comprendre com funcionen les cèl·lules canceroses i a buscar-ne els punts vulnerables per atacar-les amb fàrmacs.

Va tenir un paper molt actiu en el desenvolupament clínic del trastuzumab (o herceptina), la primera teràpia molecular que va ser aprovada i que va canviar la perspectiva del tractament del càncer de mama. Va participar després en el desenvolupament d'un gran nombre d'altres teràpies moleculars, entre les quals destaquen el cetuximab (utilitzat, entre altres, per a càncers colorectals i de cap i coll), el pertuzumab (per a càncers de mama) i el lapatinib (també per a càncers de mama).

Després de conèixer el diagnòstic, va decidir passar les últimes setmanes de vida a Catalunya

El 1996 va tornar a Espanya per reformar i dirigir el servei d'oncologia de l'hospital Vall d'Hebron. Va convertir l'hospital en un dels centres de referència de l'oncologia a Europa; va crear la Unitat d'Investigació de Teràpia Molecular (UITM-Fundació la Caixa), que avui està reconeguda com una de les líders mundials en assajos clínics de fase I de nous fàrmacs contra el càncer; i va fundar l'Institut d'Oncologia de Vall d'Hebron (VHIO), on avui treballen més de 150 investigadors.

Després de 14 anys a Barcelona, el 2010 es va incorporar a l'hospital General de Massachusetts, a Boston, per dirigir la divisió d'Oncologia-Hematologia. Dos anys més tard, va tornar a l'hospital Memorial Sloan Kettering de Nova York com a director mèdic.

Amb un caràcter entusiasta, amb l'ambició d'avançar ràpidament contra el càncer i amb poca paciència per aturar-se davant obstacles ("les pacients no poden esperar", deia), al llarg de la seva carrera es va guanyar admiradors, però també detractors. Es va veure obligat a dimitir el setembre del 2018 de l'hospital Memorial Sloan Kettering després que un article publicat a *The New York Times* l'acusés de no haver revelat conflictes d'interès amb companyies farmacèutiques en alguns dels articles científics que havia publicat. Baselga sempre va defensar la seva innocència. Cap d'aquells articles científics no ha estat retirat ni els seus resultats han estat mai qüestionats.

"Les pacients no poden esperar"
La línia conductora de la carrera de Josep Baselga ha estat que els avenços de la investigació han d'arribar com més aviat millor als pacients

Es va incorporar a començaments del 2019 a la companyia AstraZeneca com a director de l'àrea de Recerca i Desenvolupament (R+D) de càncer. Tenia la seva base de treball a Gaithesburg (Maryland), a l'àrea metropolitana de Washington.

A la seva última aparició pública, a *El món a RAC1* el 2 de novembre, quan encara no es coneixien els resultats d'eficàcia i seguretat de cap vacuna contra la covid, va vaticinar amb el seu optimisme habitual –i la va encertar– que "abans de final d'any ja hi haurà més d'una vacuna disponible". Va dir que "passarem un hivern horrorós" i que "a l'estiu podrem tenir una vida relativament normal". En aquell moment, però, encara no sabia que ell no arribaria a veure l'estiu. ●

La comunitat científica ha lamentat la pèrdua d'un gran impulsor de teràpies personalitzades i compromès a fer que els avenços en investigació arribessin com més aviat millor al pacient

CNIO, ASEICA, SEOM, CONCE...
Centres d'investigació

"El doctor Baselga ha estat un dirigent científic excel·lent. Deixa un llegat que perdurarà en la comunitat científica i també en AstraZeneca"

PASCAL SORIOT
President d'AstraZeneca

"És amb molta tristesa que compartim la mort del doctor Baselga, fundador i president d'honor de la Fundació FERO"

FUNDACIÓ FERO
Investigació traslacional

"Va liderar de manera brillant l'oncologia catalana situant-la al màxim nivell. Visionari de l'especialitat i figura destacada a escala internacional"

JAUME PADRÓS
Pres. Col·legi de Metges

"Colpit per la mort del doctor Baselga, un referent internacional. Gràcies per la disposició a ajudar sempre i per les converses en què sempre aprens d'homes savis"

PERE ARAGONÈS
Vicepresident del Govern

PEDRO MADUEÑO

Al meu mentor i també amic

Josep Tabernero

El dr. Josep Baselga, oncòleg i metge barceloní de reconeixement internacional, ha mort a causa d'una malaltia neurodegenerativa fulminant. S'ha mort una persona extraordinària i apassionada per tot el que feia, especialment per la seva professió, la medicina del càncer, i per la seva família.

Vaig conèixer el dr. Baselga quan jo era estudiant de l'últim curs de Medicina i ell era resident de Medicina Interna a l'hospital Universitari de la Vall d'Hebron (HUVH). En ell hi vaig veure, des del primer moment, una passió pel coneixement mèdic i pels fonaments biològics de les malalties, molts anys abans que tinguéssim coneixement dels avenços fonamentals del genoma humà. Després ell va marxar als Estats Units per fer la residència de Medicina Interna i després d'Oncologia Mèdica al prestigiós Memorial Sloan Kettering Cancer Center (MSKCC), del qual va arribar a ser adjunt en aquell temps. Va tornar a Barcelona l'any 1996 per crear un departament multidisciplinari d'Oncologia a l'HUVH que integrés tots els professionals que tenien cura dels malalts de càncer, i a la vegada per crear un programa de recerca preclínica, clínica i traslacional que pogués acostar les línies de recerca a les necessitats mèdiques més immediates dels malalts.

Jo vaig tenir la gran sort de poder-me incorporar al seu equip l'any 1997. Fruit d'aquests programes d'investigació, l'any 2006 es va crear el VHIO, l'Institut d'Oncologia del Vall d'Hebron, del qual ell va ser el primer director. Sens dubte la creació del departament d'Oncologia de l'HUVH i el VHIO va aconseguir que l'excel·lència clínica en la cura dels malalts i la investigació puntera que es va fer posés Barcelona i el Vall d'Hebron al mapa internacional del càncer i entre els centres més competitius de recerca d'arreu del món.

Aquest esperit de combinar l'excel·lència a la pràctica clínica dels equips multidisciplinaris assistencials i a la vegada promoure la recerca aplicada va ser ràpidament disseminat i adquirit per altres hospitals espanyols i de la resta del món. Per aquesta visió i pel seu lideratge, va ser escollit president de la Societat Europea d'Oncologia Mèdica (ESMO) i després de l'Associació Americana de Recerca de Càncer (AACR), i en totes dues societats hi va fer canvis fonamentals per afrontar els reptes de futur. També per aquesta visió i lideratge, Baselga va passar a dirigir el Centre de Càncer del Massachusetts General Hospital l'any 2010 i més endavant el mateix MSKCC. Els últims anys va liderar el desenvolupament de tota la divisió de medicines pel càncer a la companyia farmacèutica AstraZeneca.

En totes les posicions de responsabilitat que el dr. Baselga ha tingut, cal esmentar el rigor a l'hora d'aplicar l'esperit científic, la seva passió pel coneixement i la innovació, l'aptitud de crear equips de professionals que tinguessin la mateixa capacitat de treball per lluitar contra el càncer. I a la vegada tenia compassió pels malalts afectats d'aquesta malaltia i els transmetia coratge per lluitar-hi en contra.

La meva relació amb ell sempre va ser excepcional, com a mentor i també com a amic. La seva rigorositat i exigència amb ell mateix i amb la resta va fer que les relacions amb alguns professionals fossin més difícils, però sempre amb l'objectiu de poder avançar en aquesta lluita contra la malaltia amb la millor rapidesa i eficiència possible. El dr. Baselga tenia entusiasme en tot el que feia, era dels que pensava que pràcticament podria erradicar el càncer de les nostres vides si tots hi posàvem esforços comuns per fer-ho.

> La creació del VHIO, del qual Baselga va ser el director, va situar Barcelona al mapa internacional del càncer

No és del tot conegut que, gràcies a la seva visió i tenacitat per avançar en la medicina personalitzada en el tractament del càncer, va ser fonamental perquè molts medicaments hagin estat introduïts en la pràctica clínica habitual, quan a l'inici les companyies farmacèutiques tenien dubtes de si continuar desenvolupant-los. Potser el més representatiu d'això és el trastuzumab (Herceptin), que ha contribuït a salvar tantes vides de malaltes amb càncer de mama.

Durant la seva trajectòria professional va rebre molts reconeixements, per mencionar-ne, entre d'altres, el Rosenthal Family Foundation, el Pezcoller Award, l'ESMO Award, el premi Jaume I, la medalla Trueta i el Premi Internacional de Catalunya.

Josep, moltes gràcies pel llegat que ens has deixat de part dels malalts i dels professionals que t'hem conegut i hem pogut treballar amb tu, i que, gràcies al teu pas per aquest món, ens has fet ser diferents, donant-nos entusiasme pel que fem cada dia. Esperem saber continuar i millorar el teu llegat. No t'oblidarem mai.●

J. TABERNERO, *director del Vall d'Hebron Institut of Oncology (VHIO)*